
„FÜLÜNKBE CSENG...”

SOROZAT DR. KOKAS KLÁRA KEVÉSSÉ ISMERT
ÍRÁSAIBÓL

VIII.

Érzelmek műveltsége
Kerek Világ

Szerkesztő: Dr. Deszpot Gabriella*

Sorozatunk előző fejezetében bemutattuk, hogy Kokas Klára mit gondolt arról, miben közősek lelki és nevelői gyökereik Maria Montessorival. További, különböző írásaiban olvashatunk afelől, hogy ismerte, tisztelte a legutóbbi századforduló más híres reformpedagógusait is. Tudta, hogy Dalcrose és Orff, hasonlóan összetett koncepcióval, ill. komplex rendszerben dolgozták ki zenepedagógiájukat, amelyben a mozgás, a játékosság, az önkifejezés, az életkorhoz illesztés, a természetesség kitüntetett szerepet kaptak. Azonban számára evidens volt, hogy Kodály pedagógiai koncepciójának elveit teszi tényleges gyakorlattá a hazai és nemzetközi körülmények között. Kokas Klára célja, hogy a zenei aktivitásokkal az egész személyiséget és jellemet érintse meg, ugyanúgy, ahogy Kodály is – válogatás nélkül, az átlagembert akarta bevezetni a zene rejtelmeibe. Nemcsak a profi zenészek képzését tartotta fontosnak, de sokat tett annak érdekében, hogy „a jó zene még több ember számára elérhetővé váljon”. Kodály egy 1966-os interjúban¹ a következőképpen folytatja: „...annyi zenét kell tanítani, ami egy ember teljessé válásához elengedhetetlen. Teljes ember zene nélkül nem létezik számomra. Egy ember zene nélkül nem teljes.”

Az ember teljességét inkább érzelmi intelligenciája, vagy éppen alkotóképessége hordozza, mintsem értelmi képességei. Az „érzelmek műveltsége igen apró tevékenységekből rakódnak össze” – írja e cikkében is Kokas Klára, amelyhez szerinte az empátia, és a teljes figyelme odafordulás gyakorlása adja a legjobb alapot a szülői mintákon túl. Úgy véli, hogy a zenével való találkozás és a társadalmi érzékenység, az érzelmi intelligencia összefüggenek. Kiemelten például azzal a zenével, amelyben ott van még a Gyermeki lélek, amely előítéletmentesen, elfogulatlanul csodálkozik rá a világra, érdek nélkül közeledik a másik emberhez.

Kokas Klára mindig érzékenyen reagál azokra a helyzetekre ahol a kirekesztés félelmetes, döbbenetes vagy elszomorító élménye van jelen. Az élet bizarr fintora, hogy épp őt, és éppen gyerekek nézik hajléktalannak, és durván, érzéketlenül bánnak vele. Ennek hátterén is tűnődik az alább következő írásban.

¹ Részlet az angol nyelvű televíziós interjú feliratozásából: „Dr. Kodály Zoltán, a kiemelkedő zeneszerző és karmester, egy ritka egyesült államokbeli látogatása alkalmával a santa barbarai Kaliforniai Egyetemen járt 1966. augusztus 2-án és 3-án, hogy elnököljön a nyugati államok zeneoktató konferenciáján. ... Dr. Kodályt Dr. Dániel Ernő, a santa barbarai Kaliforniai Egyetem zeneprofesszora és a Santa Barbara-i Szimfonikus Zenekar igazgatója kérdezi.” (Varjasi Imre [szerk.] honlapján található beágyazott videó: *Kodály Zoltán gondolataia gyerekek zenei neveléséről.*)

Ő maga a legnagyobb természetességgel teremtett kapcsolatot egyszerű, hajléktalan, fogyatékos emberekkel. Dolgozott velük és értük. Képes volt észrevenni a segítségre szorulókat, behelyezkedni nehézségeikbe, akadályaikba. Tudott a ruha vagy a pillanatnyi állapot mögé nézni és mindig meglátni az Embert. „Kláriban örökre megmaradt a jó belső tartással rendelkező, tulajdonképpen puritán lány, – a falusi kántor lánya. Ezzel a tartással minden nehéz életszakaszból kikerült, talpra állt. Úgy gondolom, Kodály Zoltán szemléletmódja is segítette ebben. Egyszerű volt öltözködésében, életvitelében. Csak a létfeltételéhez tartozó dolgokkal rendelkezett, semmi luxus nem vonzotta.” Így emlékezik vissza Benyó Bertalanné – pszichológus, munkatárs és támogató szülő, Kokas Klára habitusára. ²

Elköteleződése a kirekesztettek iránt, tevékenysége a fogyatékosokkal élőkkal különleges értékkel gazdagítja a kodályi jelszót: „Legyen a zene mindenkié!” Egy kerek világ alakításán munkálkodott, ahol nem a társadalmi státusz, a papírral bizonyított értelmesség vagy anyagi tehetőség adja az értéket, hanem az érzelmek műveltsége a közösségi működésben.

Ennek indító pontja az az esztétikai, (zene)érzékenység, amely elvezet a felfedező örömmel a széphez, amely magával hozza a műélményt és elmerül a gyönyörködésben. „Kodály története a parasztlány szolgálójuk Mozart élményéről mindig eligazít engem. Elmeséli, hogy a lány kezében megállt a porrongy, amint a rádióban felhangzott a zene és úgy kérdezte: »Mi ez a gyönyörű?« A szépség értékelése lehet spontán bűvölet, lehet odahajlás, rásimulás az érzelmekre. A gyerekeké ilyen.” – írja „Odabenn hallunk – idekinn látunk” c. kéziratban maradt írásában. És valóban, még fülünkbe cseng, ahogy a kilenc éves Orsi komoly szemüvegében belenéz a kamerába és így számol be előzőleg felfedezett élményéről: „... mozogtak a kezeim! Mert ez a zene olyan, hogy felemeli az ember kezét meg lábát és játszik vele!”

E zenében megtörténő képzeletjátéokra, szabad mozgásra, közös táncos jelenetek komponálására, mesélésre, zeneörmre hív bennünket Kokas Klára érzelmeink finomabb kiművelésére.

Tartsunk vele!

² Benyó Bertalanné: *Kokas Kláráról*. Kézirat, Budapest, 2014.10.14.

Kokas Klára: Érzelmek műveltsége

Kérdés: Jó dolog az érzelem? Öröm? Biztonság?

Válasz: Igen. Öröm és biztonság.

K: Honnan szerzed?

V: Magadban műveled. A lelked készenlétéből fakad.

K: Előfordul emberekkel, hogy nem képesek művelni az érzelmeiket?

V: Gyakran előfordul. Közönyben élnek. Mint valami pusztaságban, ahol nem nőhet növény és a kövek is süketen lapulnak. Társadalmak olykor csoportostul termelnek közönybe száradt embereket. Diktatúrák céllal faragják őket.

K: Milyen céllal?

V: Hogy ne értsék meg egymást, ne foghassanak össze. Ha vakon követnek pártcélokat, könnyen irányíthatók brosúrákkal is.

K: Hogyan törhetsz elő a közönyödből?

V: Ha ráébredsz, miképp manipulálják a tudatodat, elindulhatsz: egyik láb, másik láb. Lépegetsz a ragacsban, az agyagos sárban. Térdig ér, a csizmád tetejéig. Minden lépés nyögetős. Később jön az öröme.

K: Műveltségről beszéltél. Mit értesz ez alatt?

V: Forrása anyai és apai szeretet. Ha foganásod perceitől megkapod, gyökereid nőnek, kapaszkodhatsz a földbe, nőhetsz lefelé is, fölfelé is. Lefelé a föld melegébe, felfelé a napéba.

K: Elég a szülői szeretet?

V: Nem. Csupán az induláshoz segít.

K: Minden szülő tudja, hogyan szeressen?

V: Nem. Hiszen nincs mindnek tapasztalata az igazi, az önzetlen, a bátorságot növelő szeretetről. Mert őt is birtokolták, őt is felhasználták. De ha segítő szeretetben nőhetett felnőtté, akkor művelheti tulajdon érzelmeit. Ez már az ő dolga.

K: Párkapcsolatról, szülő-gyermek kapcsolatról beszélsz?

V: Kicsit arról, többet a mások felé forduló empátiáról. Érzelmeid műveltségéből találsz meg a szót, a pillantást, az érintést oda, ahol kinyúlnak feléd. Magasabb szinteden oda is, ahonnan ki sem nyúlnak.

K: Utcalakó hontalanokról beszélsz?

V: Különös élményben részesültem nemrég: beszédbe elegyedtem a Fadrusz utcában egy emberrel. Kicsi utca, néptelen, magában dülöngélt ott és köszöntem neki. „Jó napot adjon Isten” – mondtam, mert Szanyban így szoktuk. Annyira meglepődött, hogy megállt, felém fordult, letette mocskos nylonzsákját és nézett. Hát erre én is megálltam, felé fordultam. Azt mondta: „Részeg vagyok.” „Előfordul.” – válaszoltam.

K: Miért éppen ezt mondtad?

V: Talán mert az alkohol olyan távoli az életemtől, oly kevés az ismeretem körülötte. Hát elfogadtam őt. És erre beszélni kezdett. Az igazat mondta magáról, az életéről, az elhagyott feleségeiről, gyerekeiről. A kerítéshez támaszkodtam és szinte semmit se szóltam, csak néztem. Olykor hümmentettem.

K: Nem féltél tőle? Részeg, elhagyott utcában.

V: Ez az ember semmiképp nem bántott volna. Korban a fiam kora. Egy asszony hallgatta, dzsekiben, hátzissákkal, mert többnyire így járok, misén is így voltam, onnan jöttem. Igen, ezt megmondtam neki.

K: Hogyan ért véget a beszélgetés?

V: Egyszer csak így szólt: „megszomjaztam”. És elővett egy borosflaskát, nagyokat húzott belőle. Tényleg szomjas volt. Én meg hirtelen elfáradtam. Igazán, mintha kapáltam volna. Megmondtam neki: „Hát én meg elfáradtam. Elbúcsúzom, Isten áldja.” És elváltunk. Ő tovább dülöngélt, én meg hazaballagtam a másfélszobás otthonomba, ahol melegvíz van és távfűtés, és rádió zenével, vacsorára kefir. Ajándékot adott nekem, pedig semmije se volt.

K: Hogyan művelődtél ebből?

V: Köszönök megint. Villamoson minap szembeültem egy emberrel, aki olyan piszkos volt, hogy mindenki odébb húzódott a közeléből. Csak négy megállónyit utaztunk így együtt, váltig azon töprengtem, hogyan szólíthatnám meg. De a villamos olyan gyorsan haladt, elkéstem a megszólítással, csak éppen elköszönni tudtam. Az a tekintet! Kétszer is köszönt, az ablakon integetett.

K: Hogyan múlik el ilyen élmény?

V: Sehogy. Mi mindent elfelejtek! Ilyet soha. Persze szó sincs komoly segítségéről, hiszen nem osztom meg velük az otthonomat, még a kabátomat se adom oda, mint Szent Márton a köpenyét. Hisz nem vagyok szent. Még jó sem. Istenem, mi mindent tesznek mások!

K: Tapasztalod, hogy miképp gondolkodnak gyerekek az utcalakó otthontalanokról?

V: Egyik délután korán értem a tornaóránkra és magamban vártam az öltözőben. Végigdőltem a keskeny padon, sötétedett. Hirtelen kivágódott az ajtó és olyan tízéveske lányok bámultak rám. Egyikük kiabálni kezdett imígyen: „Hé, ez nem szálloda! Itt nem lehet aludni! Pucoljon innen, de rögtön!” S a többiek sutyorogva: „Uticalakó. Idejött aludni”. Zenei tagozatos iskola tanulói, naponta alkalmuk van arra, hogy művészetekkel találkozzanak.

K: Az érzelmek műveltségéhez hogyan segítenek a művészetek?

V: Segítenek. Schubert leírta a vonóskvintett lassú tételébe, hogy a „más”-sága szenvedés volt és ő megváltásra várt. Anikó, amikor behunyt szemmel táncolta, megkapta az üzenetet. Orsi Mozart klarinétjából tanulta, hogy milyennek kell lennie. Tomi öt évesen táncolta Beethoven zongoraversenyének lassú tételét. A végén az anyja ölében sírta: „Elég jó vagyok ehhez? Mikor olyan gyönyörű.” Ők talán a nagyon fogékonyak, a lelkükben készebbek másoknál. Lehet érzelmekre készebb lélek.

K: Vegyük ezt alkati sajátosságnak?

V: Bizonyára a sejtjeiben rejteznek képességek a meglátásra ott, ahol mások semmit sem látnak. Ennek nincs köze az iskolázottsághoz. Intelligencia tesztekkel sem mérhető. Valaki

színeket lát a hangokban. Más meg iránytű nélkül érzi az égtájakat. A különlegességük nem derülne ki, ha nem tudnának róluk.

K: Vagyis számítász rejtett képességekre?

V: Számítok, sokféle. A muzikalitás összetevői sem derülnek ki könnyen. Sorolhatnék példákat tanító tapasztalataimból. Messziről hordták hozzám a zenei felvételiben kiselejtezett gyerekeket, akikről köztünk derültek ki csodálatos zene-érzékenységek.

K: A felvételin nem volt alkalmuk bemutatni a zene-érzéküket?

V: Felvételikén általánosan ismert képességeket néznek, hallást, ritmusérzékét, memóriát, éneklést. De még ezeket is a hagyományos próbákkal, amelyek alig mutatnak változatokat. Pedig a képességek, – különösen a zenéhez kapcsolódók – vibrálón változatosak.

K: Az érzelmek képességei hasonlóképp rejtettek?

V: Igen, így tapasztalom. Persze a kis iskoláslány, aki olyan durván kiabált az utcalakónak vélt asszonyra, nem az ujjából szopta a szöveget, szülő mintája lehetett. És ami legjobban szíven talált: nem volt egyedül a véleményével. Körülötte csapatnyi osztálytárs kukucskált a sötétben fekvő ismeretlenre és egyikük sem sajnálta meg.

K: Délutáni tornára fizető gyerekek járnak, feltehetően jómódú családokból, nem?

V: Hát igen, a jelenet villanófényvel világított meg egy képet, amelyen családok látszottak, akik jólétükben vastagodnak és hátukat fordítják az elesettekre. Ami mégis szokatlanul, szembetűnően furcsa volt: egyikük sem kérdezte meg, hogy miért fekszem ott a padon? Nem vagyok-e rosszul? Nem szorulok-e segítségre? Esetleg orvosra? Tíz gyerek közül egynek sem volt tapasztalata arról, mi a teendő, ha rászoruló lát? És ez már kemény kritika egy társadalomról, ahonnet vezetőik kikerülnek.

K: Volna az iskolának, a tanítónak esélye arra, hogy a szülők helyett érzelmek nevelésébe fogjon?

V: Nem hiszek abban, hogy a szülők helyett nevelni lehet. De lehet őket bevonva, az ő segítségükkel lyukakat foltoztatni. A szülő, aki érzelmi sükettségben tartja a rábízottat, maga is süket. Nem lehetett alkalma arra, hogy érzelmek melegében fürdőzzön, napozgasson.

K: A tanító együttműködhet ilyen szülőkkel gyermekeik érzelmi nevelésében?

V: Bizonyára nem mindegyikkel, de néhányal igen, és az már eredmény. Emlékszem egy apára, aki foglalkozásunk idején a HVG lapot olvasta. Keresztbetett térde körül a négyéves Bercije táncolt Mozarta, a fejét beleverte az apja térdibe, úgy igyekezett, hogy a figyelmét maga felé fordítsa.

K: Nem tehettél valamit?

V: A gyereket az anyja hordta hozzánk, apját ez alkalommal kivételesen küldte.

K: Mit érzel ilyenkor?

V: Mit? Kikapnám a kezéből az átkozott újságját és fejbeverném vele. Ádáz indulataim támadnak a gyerekek ellenségei láttán. De hát nincs igazam. Mérlegelnem kell, hogy ő tisztességes apa, a családjával él, nem veri őket, nem szoknyáz, nem hentereg részegen. A gyereke ilyen érzelmeire nem kíváncsi, feltehetően az övére sem voltak kíváncsiak. Az érzelmek tapasztalatból tanulhatók.

K: Milyen tapasztalatból?

V: Az érzelmek műveltsége igen apró tevékenységekből rakódik össze. Sziklára termőtalajt a szél visz, porszemként, éveken át. Véletlenül hullanak egymás közelibe a porszemek? Nem tudjuk. Lehet, hogy isteni szándékból, mert arra az ötcentis földfoltocskára fenyőmag bújik, és újabb szelek újabb porszemeket hordanak, míg termő talajjá válik és egy kis fenyőfa táplálójává. Érzelmeket érzelmek nevelnek, porszemként rakodva egymásra, míg belőlük kisarjad az élőfa.

K: Van a porszemnek neve?

V: Türelem a neve. Túrni és várni csak hosszú időn át lehet. A porszemeket sok szél visz, sokféle szél, sokfelől. A görög nyelv ötven szót ismer a szelekre. A szél életet hozhat hajónak, fának, növénynek. És embernek is a vágyott húst. Nézz magad köré türelemmel, és választ kapsz az érzelmek minőségére. Porszemnyi érzélem érkezik hozzád aranykincs értékben. Hozzám érkezett és maradandónak bizonyult.

K: Kitől kaptad?

V: Nádítündérünktől. Gyermekeparalízisben bénult lábaival, a fogaival emelgetett egyetlen karjával példánk volt ügyességekre. Tanított minket ágyazni úgy, hogy ide-oda csúszkált a lepedőn, miközben a helyire igazgatta. És haját mosni azzal az egyetlen, nehezen emelgetett kezével. És micsoda mozgáskompozíciókat találtak ki a gyerekeimmel, a legszebb zenedarabjaink ihletésére! Szelleme beragyogta a testét, azt a harminc kilóra zsugorodott kis testet. Sokszor hajtottam zaklatott fejemet a karja közelébe, és ott nyugalmat találtam.

K: Ő volt az egyetlen fogyatékossgal élő a közeledben?

V: Nem az egyetlen, de mindmáig példaképem, követésre méltó. Segít, hogy kitaláljak tennivalókat, vagy legalább figyelmeltetésre valókat rászorulóknak dolgaiban.

K: Tennivalód a tanításuk?

V: Igen, tanítók jönnek képzéseimre, tanítók, akik fogyatékossgal élőket nevelnek, gondoznak, ápolnak. Most először kerestek meg csak nekik szóló tanfolyam igényével. Még előtte vagyunk, a beszámoló a télen készül majd. De miközben erre hangolodom, körülvesznek emberek tudatlanságai is, önzései is. Mindaz a zűrzavar, amelyben e téma úszik, szennyes felület alatt, levegőtlenül.

K: Honnan származik a zűrzavar?

V: Társadalmunk elmaradt a fogyatékossgal élők dolgaiban. Olvashatunk templomlépcsőre kitett bénákról, akiknek megélhetése a koldulás. Elmebetegokról, akiket láncokkal kötözték és bántalmaztak. Ezek kétezer év előtt leírt történetek. De napjainkban is tudunk tehetetlenné sokkoltokról és vegyszerekkel letépertekről. Szomorú, még akkor is, ha őket a becsülettel ellátottak és tisztességesen gyógykezelték nagyobb számához mérjük.

K: Mennyire tájékozottak azok, akik nem foglalkoznak fogyatékossgal élőkkel?

V: Tapasztalom, milyen tájékozatlanok. Sokan élnek homokba dugott fejjel mindaddig, amíg nem kényszerülnek szembenézni a bajjal tulajdon családjukban. Iskolázott, jó módban élő anya levelében olvastam így: „az én gyerekem nem nyomorék”. És másutt: „az én gyerekeket senki se fogja csúfolni az iskolában.” A gyerekek korrigálható rendellenessége

van, amit a szülők nem kezelnek megfelelően. A két mondat elárulja, milyen rettegés társulhat a szülőben a „nyomorék” szó tartalmához.

K: Így írja? Nyomorék?

V: Így. A szóhasználat mutatja, hogy nem olvasott fogyatékossgal élőkről. Talán a rádiót is elzárja, ha róluk esik szó, hiszen a magyar rádióban nagyon jó műsorok hallhatók.

K: Vajon sokan éreznek hasonló félelmet?

V: Attól tartok, sokan. Az érzelmek műveltsége nagyon lyukacsos. Hézagok tátonganak. Ha megkérdenénk találmra kiválasztott ötven embert, szólnának-e így embertársukról: „nyomorék”, mit válaszolnának?

K: Azt is megkérdezhetnéd: „Félne attól, hogy mozgássérültet gondozzon”?

V: Ezzel leszűkíteném a fogyatékossgal élők körét kicsi csoportra, és megkönnyíteném a választ. De milyen válaszokat várhatnék? Az emberek nálunk rég leszoktak arról, hogy ismeretlen kérdezőnek igazat mondjanak, valószínűbbek kitérő válaszok. Negyven esztendeig sulykolták belénk a félelmet az igazmondástól, néhány generációnak fel kell nőnie, mire elfelejtjük, hogy hazudni biztonságosabb. De talán megpróbálkozhatnánk gyerekekkel.

K: A gyerek nem azt mondaná, amit otthon hall?

V: Igen, azt mondaná. Ezért remélhetnénk őszinte választ.

K: Fontos-e, hogy milyen kifejezéssel illetünk fogyatékossgal élőket?

V: Fontos. Magunkban sem használhatunk megalázót, mert a lift sebességével lökjük szép érzelmeinket a silány, a vacak, az üres felé. De még nagyobb baj a félelem attól, hogy „csúfolják azt, aki az én gyerekem”. Mert itt a hangsúly az „én”-re esik, a magam tulajdonát féltöm. A gyerek az enyém, az én értékem, eszerint is bánok vele. Fals érzelmek származhatnak a tévedésből, a hibás feltételezésből.

K: Gyakori ez a hibás kiindulás?

V: Gyakori, mindenféle társadalmi helyzetben élő szülők közt. Sok hiba forrása. A személyes hiúság féreg, bebújik az alma közepébe, bútorodat porrá rágja, mint a szú.

K: Nem jogos-e a félelem a kicsúfolástól?

V: Nagyon is jogos. Hazánk a „cikizések” darázsfészke. A gúnyolódás elfogadott, sőt kedvelt társalgási téma mindenféle műveltségben, magas iskolázottságúaknál is. Gyerekek, suliban csak a szüleik mintáját követik.

K: Milyen védelmet nyújthat a szülő?

V: Beszélget, sokat és nyíltan. Gyerekével, a gyerek barátaival, társaival. Ha a beszélgetés nem szemrehányás, hanem őszinte beszéd, lehet reménye értelmes válaszokra.

K: Hogyan beszéljen a tanítóval?

V: Négyszemközt szeretettel. A vádaskodásnak külön hangneme, hangszíne van. A bölcs beszédnek is. Hangnemedet, hangszínedet zenei érzékenységeddel választod.

K: Miképp nevelnek egymás elfogadására azokban az országokban, ahol az integráció már jobban meghonosult?

V: A tanítókat is tanítják, a szülőket is. Valójában az egész társadalmat, mert a buszsofőröket, a bolti kiszolgálókat is kell. Alig találnék mesterséget, amelynek nincs köze a fogyatékossgal élők mindennapjaihoz, közvetlenül, vagy közvetve.

K: Múveltségük az intelligencia neveléséből származik, vagy az érzelmeikéből?

V: A kettő nem választható külön. A viselkedésed tudatos, megtanultad, elmagarázták. Mintákat követsz, családmintát, iskolamintát, tanítók mintáit, felnőttekét. Érzelmeid azonban a lelkedben sarjadnak, növekednek, kivirulnak, gyökereket nevelnek, terméseket hoznak, elsősorban a kapcsolataidból. Teljes szívemből helyeslem az óvodákba bevezetett integrációt. Nálunk még ritkaságszámba megy, az Óvodai Nevelés eseti beszámolókat közül. Nagyon jó lap, eljut minden óvodába, olvassák. Még jobb lenne, ha a szülők is olvassák.

K: Az érdekelt szülők?

V: Egyáltalán nem. A dolog nemcsak rájuk tartozik. Tájékozódni azoknak kell, akik nem szembesülnek a problémával és akár kikerülhetik. Empátiát helyzetekből tanulhatunk. Olykor film is segít, az Esőember – mivel jó film volt -, nagy közönséggel ismertette meg az autizmust. De mindennél hasznosabb az élő találkozás, a napi barátkozás.

K: A „más”-ság empátiás elfogadása nemcsak a fogyatékossgal élők problémáját érinti?

V: Egyáltalán nem. Bostonban a fekete óvodásokét, németeknél török munkások gyerekeit, angoloknál indiaiakét, nálunk romákét, szerbeknél magyarokét, hogy csak néhány sokat emlegetettet soroljak, akiről hallunk, olvasunk. Oldalakat tölthetnénk meg velük. És még hol vannak a vallásuk miatt különbözők? A mesék hőse a sárkánynak hét fejét vágja le. Hol van a kar, mely legyőzné a „más”-ságot gyűlölőket?

K: És miféle karddal?

V: Olyasfélével, amit Jézus eltetetett Péterrel a getsemani kertben? „Tedd a hüvelyébe...” Merthát ez a sárkány sem karddal győzhető le. A hét feje talán hét okos fej. A szíve meg – amiről nem esik szó a mesében – melenget szépséges érzelmeket. Luca meg Borsi ilyen mosolygós sárkányt festett Szombathelyi Imre meseházikójára egy novemberi reggelen. Óriási sárkány volt, a fal közepén terpeszkedett, de nem félnivaló. Beethoven Pastorale-ja ihlette.

K: Ha a sárkány sem okvetlenül félnivaló, akkor már a mesében is megjelenhet szokatlan figura?

V: Jó mesékben meg is jelenik. Igazán kíváncsi lennék, hogyan jelenik meg a gyerekek kitalált meséiben. Ismerek gyereket, aki a plüssállatkáival folytat magánbeszélgetéseket. Őket nem is öltöztetheti, mint a babákat, és nagy kérdés: mi történik velük? Sokan vannak, mindig együtt, útra is egy táskában zsúfolódnak. Amikor előkerülnek is kicsi helyen maradnak, egymás közelében. Gazdájuk a szószólójuk. Szívemből vágyódnék egy meghívásra, legalább olykor. Százszor jobban érdekelne, mint a legtöbb felnőtt parti. (Bocsánat, hogy elárultam, hisz azért akadnak kivételek.)

K: Lehet szülő, aki tudja a gyereke magánbeszélgetésének tartalmát?

V: Ha olvasóim közt akad ilyen, kérem jelentkezzen. Megpróbálnám kieszközölni a meghívásomat.

K: Meghívás nélkül nem hallgatózhatnak?

V: Fizikailag talán, csak erkölcsileg nem. Unokáim hálósobájának ajtaján a rongybaba hasikáján egy zsebbe kitéve olvasható az üzenet: „szívesen látlak”, vagy a másik: „magányra vágyom”. Hazai viszonyaink közt, ahol egyetlen szobában él a család, egy sarok is megteszi a szolgálatot. Van, aki a fejére kötött kendővel, vagy a nyakába illesztett masnival jelzi övéinek az egyedüllét igényét. Így, vagy úgy, a plüssállatkák partnersége biztonságos, mert ők nem árulnak el titkokat.

K: Remélnéd, hogy egy-egy gyerek magánbeszélgetéséből kiderülne, hogyan fogadják ők a „másféle” társukat?

V: Igen, remélném. Végül is a zebrák közt a párduc ellenségnek számít. Lucám egyszer rajzolt képet nyüzsgő állatokkal, bogarakkal, madarakkal tele, és azt mondta, hogy „ezek nem bántják egymást”. Lehetett már elég tapasztalata arról, hogyan eszi meg a macska a madarat, ha elcsípheti, és a madár a bogarat, ha éhes. Vágyai közt élhetett az aranykor álmvilága, amelyre felnőtten is sóhajtva gondolunk. Csakhogy a „más”-ság realitás, igenis előfordul szembetalálkozás, és a felkészülés fontos, elodázni sem érdemes.

K: Gondolod, hogy nincs, aki megúszhatja?

V: Pontosan így gondolom. Az érzelmek műveltsége nem elérhető empátiás figyelem nélkül. A műveltség valamiféle finom készenlét, a lélek ruganyossága békességes állapotban.

K: Nem könnyörület? Nem irgalom?

V: Az empátiás elfogadás nem könnyörület és nem irgalom. Ha az utcán elesem, irgalomból szednek fel. De ha fehér bottal a kezemben átkelésre várok, a segítőm ne irgalmas legyen, hanem partner. Állami gondozott gyerekeinket a Csatárka úti gyermekotthon kerítésén belül tanítottuk, mint valami gettóban, nekik fenntartott iskolában. Amikor végre engedélyt kaptak, hogy a szomszédos iskolába járhassanak, a rózsadombi családok hisztériásan tiltakoztak. Zengett a környék a méltatlankodásuktól. És azokban az években – a mi negyvenesztendősi szocializmusunk eleje táján – már több nyugati társadalomban megvalósultak családmintára szervezett gyermeknevelő otthonok. Ahonnan természetesen a városi, vagy falusi oviba és suliba járt valamennyi gyerek.

K: Műveltségünkhöz tartozna tevékenység? Úgy értem, hogy cselekedetek?

V: Bizony tartozna. De mi itthon nem szoktunk önálló ügyintézéshez. Példám: a Zeneakadémia lépcsői mellett nincs feljáró rámpa kerekesszékeknek. Koncertjeink zömét ott tartják. Náditündér, aki muzikalitásban, zenefigyelemben a koncertlátogatók legjavához tartozna, nem járhat oda. Évtizede búsulok ezen, mégsem találtam megoldást.³

K: Te volnál az egyedüli, aki oda rámpát szeretne?

V: Bizonyára nem. De még odáig sem jutottam el, hogy megtaláljam a partnereket, akikkel szövetkezve kapukat döngetnék a kerekesszékesek érdekében. Hirdetőtablára írt

³ Kokas Klára már évtizedekkel ezelőtt a maga egyszerű személyes eszközeivel próbálta felhívni a figyelmet az épületek akadálymentesítésére, hogy pl. a koncertélményt a fogyatékosokkal élők is megtapasztalhassák. Azóta megtörtént a felújított Zeneakadémia főépületének komplex akadálymentesítése egy európai uniós támogatási szerződésnek és a tervezési, kivitelezési munkálatokban résztvevők áldozatos, professzionális munkájának köszönhetően. 2013 októberétől a koncertközpont is kiszolgálja a kényelmes megközelíthetőséget és eligazodást, a jelenlét élményét mindenkinek.

felhívásaim válasz nélkül maradtak. Előadóművész ismerőseim sajnálkoznak, vagy vállat vonnak. Érvényben van valami rendelkezés, ami miatt nem építhető rámpa a járdára.

K: Hát akkor?

V: A Liszt Ferenc téri bejárat széles lépcsősorának egy részére igenis elférne. Kicsi kerülőt jelentene gyalogosoknak, és az autósoknak odébb parkolást. Kérdés: mi fontosabb? A jólábú gyalogos és a fürge autós, vagy a kerekes székes? Vagy másképp kérdezve: fáj-e a gyalogosnak és az autósoknak a kerekes székes bánata?

K: Hátha a Zeneakadémia felújításának része lesz a feljáró is?

V: A felújítás pénzhiány miatt esztendőik óta késik és várhatóan késni fog. Nem lehetne ideiglenes rámpát rakni? Vajon mennyibe kerülne? De mi, éplábúak, akiket házhoz visz a villamos, nem foglalkozunk a témával, vagy ha mégis, hát megmaradunk a sajnálkozásban. A tett odébb lenne.

K: Az érzelmeket sokan tartják szétfolyónak, nehezen kezelhetőnek, gyerekek nevelésében az intellektus fejlesztését akadályozónak. Mi a véleményed erről?

V: Meggyőződésem több évtizedes tapasztalatból ered: zenét tanítok, mióta tehetem, és tanítani szeretnék, ameddig tehetem. Mindig foglalkoztatott a zenei nevelés hatása más képességekre, és ezen belül legjobban az érzelmek műveltségére. Vizsgálni (tesztekkel) részképességeket lehet, és az érzelmek sokrétűek, összetettek, összefüggéseikben változatosak. Mindemellett világos rendbe tartozók éppúgy, mint a zene művészete. Közös gyökerük az őstudás. Egy himnusz írja: „Csodálatos rend általad ragyog minden dolgok között – S értelmünk így lát rajtuk át.”

K: Mint többszörös szülő, nagyszülő és tanító, hogyan javasolnál összefogást a többiekkel?

V: Írásom olvasható lesz a honlapunkon és zenei szaklapban (megjelenésének helyét, idejét honlapunkon olvashatják), és hallható rádióműsorban (a műsor adásának adatait is közöljük ugyanott). Beszéljetelek, szóljatok, tanácsoljatok! Odafigyelek, ígérem.

K: Fogyatékosággal élők családtagjait várod?

V: Várom azokat, akik gyerekekkel vesződnek, akár ma, akár holnap.

K: Rámpa dolgában? Vagy iskolai, óvodai integráció dolgában?

V: Isten adja, hogy e két téma azokat is foglalkoztassa, akik sose cipelnének kerekes széket koncertekre, sem fogyatékos gyereket ép gyerekek közé. Az iszonyat, hogy kizárják a többiek, bárkit elérhet.

K: Szükséges, hogy személyében érintse a kizártság félelme?

V: Remélem, nem. De gondolok azokra is, akiket magukra hagytak. Ismerek anyát is, apát is, akit a társa hagyott el a fogyatékosággal élő gyermekük miatt. Nem bírta erővel, türelemmel, áldozatokkal.

K: Miféle segítségre szorultak volna?

V: Bölcs meglátás: segítségre szorultak volna. Nem tudjuk átélni szenvedéseik halmazát. Ha fejedre dől a ház, menekülsz a romok alól. Süket magányban kaparod magad körül a törmeléket, pedig még nem tudod, mi fed el, a ház néhány cserepe? Vagy a téglák és gerendák mindenestül, végleges reménytelenségben, holtodig?

K: Vagyis megpróbálsz másik partnerbe kapaszkodni?

V: Igen, új családot kezdesz valakivel, aki talán partner lehet az egyetlen életedben, hisz oly rövid és oly reménytelen.

K: Eszerint nem ítéled el az elmenekülőt?

V: Hogyan ítélném? Nem próbáltam elviselni az érzelmeit.

De mivel írásomat örömhírrrel kezdtem, búcsúzóul is azt mondom: fejedre dőlhet a világod, a rászorulóval mindig előbújsz a romok alól. Szomjazó gyökereid meg részesülnek vízcseppekben, valahonnan, ahol vízcseppek vannak.

„A teremtett világban mindennek értelme és minden életnek célja van”

A pécsi Kerek Világ Alapítvány 1990 óta szolgálja a hátrányos helyzetben lévő, ill. a halmozottan sérült gyermekeket. Kiemelt eszközük a nonverbális művészetterápia, amely komplex módon teszi lehetővé az érzelmi, kommunikációs, társas, értelmi képességfejlesztést és az önfogadás kialakulását.

2006 telén látogatott el ide Kokas Klára és képzést, ill. foglalkozásokat tartott.

(A képek a Kokas Klára Alapítvány honlapjáról kerültek kiválogatásra: www.kokas.hu)

Kokas Klára: Kerek Világ

Belépő

Először „tanfolyam”-ot írtam a címbe. Aztán mégis kitöröltem. Olyan rideg szó. Bádogból van. Pedig a miénk fenyőgallyakból volt. És virágszirmokból, talán még illatból is. És mindenesetre gyertyafényből. Mert a szeretet, ha anyaggá válik, ilyesféle anyag lehet.

Tizenkét tanítóval találkoztunk hat napon át. Minden reggel a tanítókkal és 11 órától tanítványaikkal is. A tanítók mind rám mosolyogtak, a tanítványokkal már jöttükben az ablaküvegen át összenevettünk. Leventével összedugtuk az orrunkat az üveg két oldalán és néztük egymást. Odabenn nekirontott tilos dolgoknak, háttal nekem, merthogy másokkal is foglalkoztam. „Pisilni kell, kakilni kell”- egyikünk szaladgálhatott vele az éneklés, a zene idejét rövidítve ezzel. „Bajt csinálok, gondot okozok, hátha akkor jobban figyelnek rám.”

Megláttam és beleszerettem. Gyönyörű barna szemében a Teljesség vágya. Benne nincs megalkuvás, nincs belenyugvás. Levente kiabál és rohan és tépdés és zavar és idegesít, amíg bírja szusszal. Bírja akármeddig. Zenélni vele? Együtt a többiekkel?

Melinda így fogalmazta: „Nem az egyszerűen és könnyen kezelhető gyerekeket hívtuk ide, hanem a nehezeket. Lássuk, mi történik velük.”

Sára kerek arccskáját szőke fürtök övezik. Aggódva pislog a szemüvege mögül, míg kérdi: „Megsiratsz, ha hazamegyek?” Tanítója türelemmel válaszolja: „Megsiratlak.” A kérdés elhangzik, mint egy dal refrénje, ugyanúgy, megint és megint. Autizmusban sajátos a biztonság igénye. Dalolunk, sétafikálunk, átváltozunk, Sára is velünk, teljes örömben, ragyogásban. De percnyi csöndben ismét hallom: „Megsiratsz, ha hazamegyek?” Igen, Sára, megsiratlak.

Zsolti szépséges barnaság. Beszédjére mind figyelünk, szavaiból a szíve dobban és bölcsesség árad. Szivárványt fest Jóskának, így magyarázza: „A szivárvány, amikor esik az eső, kisüt a nap. A szivárvány a föld kerekége. Szép, meg barátságos is. Még őszkor is vagy télen. De télen nem szokott szivárvány lenni, mert akkor a tél elbújítja a szivárványt, és akkor bajok lesznek, akkor nem süt semmi. Nekem az tetszik, hogy először a kék, utána a narancssárga, utána a piros, utána a zöld, világoszöld és így tovább. És ez a szivárvány az öröm, a bánat, hogy ha valami rosszul esik, vagy valaki meghalt a szívedben, akkor tudod a szeretteidnek, hogy az a kettő, azok a rokonság. A szivárvány. Ahány rokonságod meghal, annyi szálát kell rajzolni. És ők a szivárványok. És mindig az életedben lesznek, bármikor.”

A festés?... Zenére születik. Zsoltit mesebeli Tündér keresztanyja zenébe mártotta, zene lehetett a keresztvize, beborítja, mindenestül. Epilepsziáját gyógyszerekkel karbantartják már, de egyéb titokzatos rosszulléteit mindenfelől vizsgálgatják, ilyen-amolyan kórházi osztályokon. Nővér, orvos Zsoltitól tanul életörömet. Mi is, a tanítói.

Kriszti fekszik a kerek széken, elnyúltnak, széttárt kezekkel. Kezecskeit megfogom, „Hej Krisztike, Krisztike”- énekeljük neki. Meglepődik, elmosolyodik. A beszéd nem az ő eszköze, de a mosoly az övé, igen, az övé. Mozart tánca is? Mónika kiemeli Krisztit a székéből és a maga lábfejeére állítja. A kislány teste hanyatt dőlve támaszkodik az ifjú nevelő testének, biztonságosan. Így táncolnak ketten, Mozartra. Ámulok, csodát látok, könnyem csordul... Nyugodtan szól: „szereti, ha így sétáltatom.” Ó, Kriszti, Kriszti!

Ferikét most csak egyszer látjuk, de valamennyi nevelője érte aggódik. „Halálra készül, apja után” – magyarázzák. „Ezért nem eszik, csontsovány”. Beszéde már odaátról való. Milyen zeneművel szólíthatnánk meg? Nekem mindig Bach nyújt égi fogódzót. Mit bírt el Feri

apja és mit nem bírt már? Hol a határ, ahol a semmibe lép a láb és lezuhan a test a cipelt kereszttel? Bocsáss meg Feri az apádnak és ne sürgesd a percet, amikor utána léphetsz.

Hétfőtől-szombatig

Napjaink rendjében az énekem nyit: kitárt karral megállok a szoba közepén és rázendítek.

Kérdés: Nincs bevezető? Eligazítás? Módszertani tájékoztatás?

Válasz: Minek lenne? A dal bevezet: zenébe fogunk. A dal eligazít: szép magyar ötfokúságból való dallammal. A dal módszert közöl: módszeremet a dalba rejtettem. Kitárt karom mindezt összefogja: kezeimbe kapaszkodhattok, kört alakítunk.

K: A körjáték hagyományos népi gyűjtésből való?

V: Esetleg abból. De kezdhünk kört bármiféle dallal, hiszen az *Érik a szőlő-höz*, a *Hej Dunáról fúj a szél-hez*, a *Kis kece lányom*-hoz sem ismerünk játékleírást. Kitalálunk játékokat.

K: Nem rontjuk a hagyományt a magunk ötleteivel?

V: A hagyomány mindig érték marad. A leírást a gyűjtés örökíti meg, az eljátszás tartja életben. Az eljátszást meg a gyerekek ötletei frissítik megújuló örömmé. *„Erzsébet asszony kéreti lányát”* –dalával lejegyzett lánykérés, párválasztás az „ismerős”-et örökíti át, a rítust, „ahogy szoktuk”. A gyermekek megnyugszanak az ismerősben, a szertartásban. De vágyódnak az újdonságra, a meglepetésre is. Jó tanítás a kétfélét egyensúlyban adagolja.

K: Miféle ötletekkel variáltok énekeket játékokká?

V: A tanító ötletei elindítanak, a gyerekek ötletei kibomlasztanak.

K: De itt, a súlyos fogyatékossgal élő gyerekek közt nem másféle törvények érvényesek?

V: Az állandóság, az előre láthatóság igénye köztük is él, sőt autizmusban szenvedő gyerekeknél sokkal fokozottabb. De a *Kerek Világ* iskolásai nem csoportosultak egy-egy fajta fogyatékossg köré. Nevelőik találkozhattak olyan gyerekekkel, akinél a megismétlődő mozdulat, vagy forma okozott örömet, és olyannal, aki új ötletei megvalósításában gyönyörködött.

K: És mi az állandóság?

V: Mindenek fölött a dal maga. Kreatív, ötletes, újdonságos, mozdulatokkal a végtelenségig ismételhető, az unalom félelme nélkül.

K: Mivel variáljátok?

V: A nevekkel. „megismerni Zsoltikát ékes járásáról...”, „Krisztike lányunk szántani menne...” „Hej Sárka, Sárka...” „a mi Fercsink gyógyítja...” Beillesztjük a nevét, az övét, a másikat, mindenkiét.

K: Mindegyik dalba beilleszthető?

V: Mindegyikbe.

K: Minden nap?

V: Minden nap. Ehhez nem kell külön énekóra. Hány percig tart? Egy dal sorra mindegyikük nevével. A neve naponta dallamokba öltözik. Mint egy erdei madár, friss harmatból szótt fátyolba.

K: Miért olyan fontos a neve?

V: Minden gyereknek fontos. De még nekem is az, öregségemben. Santa Chiara a védőszentem, mindig velem van.

K: De ha nem szereti a nevét?

V: Választhat másikat, akár többfélét, naponta mást, csak megszólíthassuk valahogy, dallammal.

K: Miért más a neve dallamba illesztve?

V: A neve prózában pusztán adat is lehet, igazolvány adata, osztályzatok jelző adata. A dallam kiemeli a prózából, fénylővé csiszolja, lebegővé simítja. A dallamba bújt név szívdobbanás, pattanó szikra, hulló hópehely, kibomló falevél.

K: És ha szidni, fegyelmezni szokták a nevével? Például a hipermotil Leventét?

V: A folyton ismétlődő szidás nem jár haszonnal, egy hipermotil gyerek feltehetően nem is hallja. Kikapcsol, belső hullámaira állítja magát. Mindemellett megeshet, hogy megutáltatják vele a szépet, a kedveset, amelyet szentelt olajjal kentek a homlokára. Akkor megtoldanám a nevét valami kedves jelzővel: virágoslevente, örömslevente, vízcseppelevi, hópehelyeslevi, gyertyafényeslevi ... Annál szebb a dallama.

K Átváltozásaikhoz milyen mozdulatok járnak?

V: Ez aztán személyre szabott. Éptestű, mozgásában szabad gyermek mozdulatait kár lenne irányítani, határa a csillagos ég. Nézz egy óra hosszat szabadon mozgó gyereket és próbáld leírni, milyen testrészeit mozgatta és hogyan. De a mozgásában korlátozott gyerek is többfélét kitalálhat a zene lendületében. Ahogy a mi *Náditündérünk* a gyerekeinkkel közös táncaikban. Még filmfelvételeken is láthatjuk.

K: Mit tehetsz te, a nevelője, hogy többféle mozgáshoz segítsd?

V: Bíztsd. Dicsérd. Erősítsd. „No lám, milyen újdonságot találtál ki!” „Mutasd csak, hadd próbáljam én is!” „Ejnye, de érdekes mozdulat, hogy is volt?”

K: Az ujja hegyével is varázsolhat erdei kakukkmadarat?

V: Még a szempilláival is, fekvőágyon. A szép hang, az érdekes hang, a kellemes hang, a különleges hang, a lágy dallammá szövődő hang, az apró pöttyökké szaggatott hang ... mind, mind jelentkezhethet az izmokban, mélyen belül, valahol.

K: Hogyan segíted, hogy megjelenjen?

V: Érinted a bőrén, a kis körmén, a haján, a szemöldökén, a könyökén... Te érinted, ő érinti, beszélgettek érintéssel.

K: Mire vigyázol vak gyereknél?

V: Az ujjait ne érintsd. Hisz ő a tapintásával lát. Ha ujjait érintgeted, mintha a szemét birizgálnád.

K: Hallássérült gyereknél?

V: Érintésed beszél. Gondolj az ujjaidba szereteterőt. Meleget, áradót, ahogy a szép zene árad. Bach fugát eltáncolhatsz a karjain, le-föl, még látja is, mintha zongoráznál.

K: Nagyon jól kell tudnod ehhez azt a fugát?

V: Tudni sokféleképp lehet. Minket a Zeneakadémián a fuga szerkesztésére is tanítottak, Palestrináét, Bachét tanultuk. Szabályaik vannak. Persze nem a szabályaik miatt váltak művészetté. Azt a valamit, amitől művészetté váltak, isteni szikrának nevezzük. Ezt az isteni szikrát érezzük meg a zenéjükből és ezt melegítheted át magadba, ha teljes figyelmeddel befogadod a zenéjüket.

K: Miféle stúdió, miféle előkészület kell hozzá?

V: Odafigyelő, belemélyülő odahallgatás kell hozzá. Magadban hallgatsz és szabadon mozogsz is a hallgatáshoz, mert a szabadon születő mozdulataid segítenek a figyelésben.

K: A mozdulatok segítenek? Nem a mozdulatlanság?

V: A mozdulatok belsőnkben születnek, a testünk vegetatív rendszerében, a véráramunkban, a nedveinkben, a csontvelőnkben, a hormonokban. Izmok, inak, idegek áteszik ezeket és olykor külsőnkön látható mozdulatokba fordítják. Nem mindig. Hangversenyen sohasem mozdulok, az ujjaimmal sem, a lábammal sem, fejbicegetéssel sem. Belülről végigtáncolom, ha étellel teli, ihletett előadást kapok. Ezért a boldogító élményért járok oly sűrűn koncertekre.

K: Lemezekről, otthon, nem kaphatod ugyanazt?

V: Nem, az más. Lemezről minden előre várható. Élő előadásban ott születik. Mintha egyike lenné a pásztoroknak ott a betlehemi istállóban.

K: A belülről táncolásnak semmi külső jele nincs?

V: Talán van: nagy nyugalom, átszellemült figyelem, az égiekhez közelítés. Mozdulatlanságom a tengeré, a sóé, ha felületét nem borzolja hullám. Belül él ezer-millió hal, alga, növény, és drámák zajlanak.

K: Láthatod gyereken is ilyenféle figyelem jeleit?

V: Feltétlenül. Mindenekfölött gyereken látom, kisbabákon, csecsemőkön is. Az anyaméhben élő magzaton csak azért nem, mert nem látok át az anyja hasán. Ha átlátnék, ó, ha átlátnék! Az őrangyala bizonyára látja.

K: Ha a mozdulatot izmok átfordítják láthatóba, mi történik akkor?

V: Orsim kilenc évesen, copfosan, belenézett a kamerába a Tüzet viszek film forgatásakor és így szólt: „A zene felemeli a kezeimet és játszik velük.” És kifordítva tartja a tenyereit, mutatja azokat a zenével éledő kezeket.

Kedves Olvasók!

A sorozat utolsó darabját olvashatták. Kívánok még sok találkozást Kokas Klára írásaival, filmjeivel! Továbbra is igyekszem az életművet jól interpretálni, és ha tehetem a Nyilvánosságnak eljuttatni.

a szerkesztő-szerző

* Dr. Deszpot Gabriella, művészetpedagógus, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tudományos főmunkatársa; a Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány kuratóriumi tagja, Szakmai Kollégiumának elnöke. (deszpot.gabriella@lisztakademia.hu)

Kokas Klára írásainak felhasználása a Kokas Klára Alapítvány kuratóriumának hozzájárulásával történt. Az írások első közzétételének helye: <http://www.kokas.hu/irasok/index.html> volt.